

УДК 351.862.4

**Т. Д. Чубіна,
О. О. Спіркіна,
А. С. Чубіна**

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ (ДО ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)

Розглянута історія розвитку державного управління України як складової Російської імперії та СРСР в умовах надзвичайних ситуацій до періоду незалежності. Особлива увага звертається на провідну роль держави та її органів управління у боротьбі з наслідками надзвичайних ситуацій. Пояснюється мета створення, роль та завдання цивільної оборони. Метою статті є показати закономірний історичний процес переорієнтації державних заходів на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру і спрямування заходів цивільної оборони на мирний період. На основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) була досягнута мета та реалізовані заплановані завдання.

Ключові слова: державне управління, провідна роль, держава, державні заходи, надзвичайні ситуації, цивільна оборона, незалежність.

Історія людства завжди супроводжувалася різними небезпечними явищами та процесами: стихійними лихами, катастрофами, війнами. Періодичні епідемії спустошували країни. Вогонь пожеж неодноразово знищував міста. Значні збитки розвитку країн завдавали нищівні війни, масштаби та наслідки яких зростали завдяки появі й удосконаленню вогнепальної зброї, а також технічним досягненням у военній сфері.

Але людство ще з давніх часів намагалося захищатися від негативних явищ, які сьогодні мають назву надзвичайні ситуації (далі – НС), дійшовши висновку, що руйнівним силам природи та іншим небезпекам краще за все протистояти, об'єднавшись в колективи та спільноти. Більш того, можна стверджувати, що це стало однією з причин виникнення держав. Адже у боротьбі з наслідками НС державі та її органам управління належала провідна роль. Та спочатку їх діяльність полягала у здійсненні окремих заходів. Так, ще у Стародавньому Єгипті (XXX ст. до н. е.) однією з найважливіших функцій влади фараона була організація іригаційної системи в долині Нілу, що давало змогу регулювати розливи річки [1, с. 38].

Проте найбільшим лихом усіх часів були пожежі. Перші письмові свідчення про застосування протипожежних заходів на території Київської Русі знайдені у виданому за часів Ярослава Мудрого збірнику законів «Руська Правда» (1015–1016 рр.). За їх порушення передбачалося суворе покарання аж до смертної кари [2]. У 1728 р. було видано наказ, що містив розділ «О смотрении строений в городах и о сбережении от пожаров», і який став

першим зведенням законів з протипожежних заходів. У 1857 р. з'явився перший пожежний статут [3].

Значною мірою населення країн потерпало і від епідемій. Боротьба з ними в Російській імперії, до складу якої входила частина українських земель, у XVIII ст. набула характеру державних заходів, які безпосередньо належали до кола обов'язків Імператорської Ради та Сенату. Спеціальні заходи забезпечувала Медична колегія, а на кордонах у разі епідемії організовувались карантинні застави [4].

Із середини XIX ст. з'являються спрямовані на захист людини під час військових дій акти міжнародного гуманітарного права. Так, у 1864 р. під егідою швейцарського уряду скликається міжнародна конференція за участю 20 країн, результатом якої стало підписання першої Женевської конвенції «Про поліпшення долі поранених в діючих арміях» [5, с. 136].

Згодом розвиток гірничої справи, хімічної промисловості, мореплавства та зростання небезпек зумовили створення рятувальних загонів та запровадження нормативно-правової регламентації їх діяльності [6].

Розглядаючи історію протистояння людства НС, неважко помітити тенденцію, згідно з якою з розвитком цивілізації і науково-технічного прогресу роль держави та її органів управління в сфері захисту населення та територій від стихійних лих, природних, техногенних, екологічних катастроф невпинно зростала. Але спочатку основна увага зосереджувалася на питаннях захисту від небезпек та збитків, що виникали внаслідок воєнних дій. З розвитком засобів збройної боротьби небезпеки, що виникають під час війн та збройних конфліктів, зростали і на певному етапі стали потребувати спеціальних заходів щодо захисту мирного населення та інфраструктури держави, створення державних систем у цій сфері [7, с. 330].

Так, створення і застосування під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) бойової авіації та високотоксичної хімічної зброї (хлор, іприт) призвели до необхідності організації захисту населення та інфраструктури великих міст від нападів з повітря та швидкої ліквідації їх наслідків і стали передумовою створення системи Місцевої протиповітряної оборони (далі – МППО) [8]. Зокрема, за часів Російській імперії перші регіональні системи для прикриття від повітряного нападу були створені у 1915 р. (Царська ставка і м. Петроград), а роком пізніше – для прикриття важливих об'єктів на території Одеського військового округу [7, с. 330].

За радянської влади перші заходи ППО були здійснені в м. Петроград 8 березня 1918 р. після повітряного бомбардування міста: у відозві «К населенню Петрограда и его окрестностей» були оприлюднені правила поведінки для населення під час нальотів авіації з переліком заходів з протихімічного та протиповітряного захисту [8–9].

Починаючи з 1920-х рр. керівництвом держави було прийнято низку рішень, спрямованих на створення та посилення протиповітряної оборони країни. Так, у 1925 р. Реввоенрадою СРСР були розроблені загальні принципи організації протиповітряної оборони країни, згідно з якими встановлювалась

необхідність поєднання активної ППО (сил та засобів Наркомату з військових та морських справ СРСР) та пасивної ППО (сил та засобів цивільних організацій, підприємств та населення) та залучення до цієї роботи місцевих органів влади та організацій [7, с. 330]. Крім того, у грудні 1925 р. РадНарКом СРСР видав постанову, якою передбачалося здійснювати у межах зони дії тогочасної бойової авіації відповідні інженерно-технічні заходи щодо захисту населення та об'єктів народного господарства.

За постановою РПО СРСР «Об организации воздушно-химической обороны территории СССР» від 14 травня 1927 р. територія країни, до складу якої входила частина українських земель, була поділена на прикордонну зону та тил. Метою цього заходу було посилення захисту стратегічно важливих районів, аеродромів, споруд, засобів зв'язку, підприємств та великих населених пунктів від нападів з повітря. Згідно з постановою усі міста у прикордонній зоні стали називатися містами-пунктами ППО. Загальне керівництво заходами ППО було покладено на Наркомат з військових та морських справ. Того ж року РПО СРСР зобов'язала вищезазначений Наркомат створити спеціальні курси з підготовки керівного складу кадрів повітряно-хімічної оборони для потреб цивільних наркоматів. Такі курси були створені в Києві, Ленінграді, Мінську, Москві, Баку.

Згідно з Положенням про протиповітряну оборону СРСР (1928 р.), протиповітряна оборона призначена захищати країну від повітряних нападів за допомогою сил і засобів військових і цивільних відомств і громадських оборонних організацій [8]. У 1931 р. були створені служби охорони порядку та безпеки, протипожежна, медико-санітарна, ветеринарна.

Крім того, були створені штаби ППО районів з пасивної оборони (майбутні штаби МППО), запроваджено категорійність об'єктів ППО, створено міські частини ППО. У створеній системі захисту населення послідовуються три основні положення: «оповіщення – захист – надання допомоги», за якими в подальшому йтиме удосконалення захисту населення від небезпек, що з'являються в ході виникнення НС різного характеру, у тому числі і при веденні воєнних дій [7, с. 330].

Але розширення можливостей бойової авіації з нанесення ударів по об'єктах глибокого тилу вимагало подальших удосконалень. Тому 4 жовтня 1932 р. РадНарКом затвердив нове Положення про протиповітряну оборону СРСР, за яким МППО була визначена самостійною складовою частиною системи протиповітряної оборони країни. Її основними завданнями, зокрема, були: попередження населення про загрозу нападу з повітря, маскування населених пунктів та об'єктів народного господарства і ліквідація наслідків нападу; підтримання суспільного порядку і забезпечення дотримання режиму, встановленого органами влади та МППО в зонах, де існує загроза ураження; організація медичної та лікарської допомоги потерпілим внаслідок нападу з повітря; надання ветеринарної допомоги потерпілим тваринам; навчання населення та спеціальних формувань; дублювання, резервування та розосередження джерел і мереж електро-, газо-, водопостачання [8–9].

Виконання завдань передбачалось силами та засобами місцевих органів та об'єктів народного господарства.

Організаційна структура МППО визначалась її завданнями. Загальне керівництво МППО здійснювалося Наркоматом з військових та морських справ (з 1934 р. – Наркомат оборони СРСР), а в межах військових округів – їх командуванням. Для вирішення завдань МППО організовувалися відповідні сили – військові частини МППО, які підпорядковувалися командуванню військових округів, і добровільні формування МППО: в міських районах – дільничі, на підприємствах – об'єктові команди, при домоуправліннях – групи самозахисту. Дільничі команди склалися з різних спеціальних формувань, а групи самозахисту – з підрозділів протипожежного захисту, медичного, аварійно-відновлювального, охорони порядку та нагляду, дегазаційного та обслуговування сховищ. Дільничі команди та групи самозахисту підпорядковувалися начальнику відділення міліції.

Підготовка кадрів для МППО здійснювалася на спеціальних курсах МППО, а навчання населення – через навчальну мережу громадських оборонних організацій.

Але система МППО мала локальний характер: штаби, служби та формування МППО створювалися лише в містах і на промислових об'єктах, які могли опинитися в зоні дій авіації противника, і лише тут заходи захисту проводилися у повному обсязі. Ускладнення міжнародної обстановки змусило вжити додаткових заходів щодо удосконалення МППО. Постановою РадНарКому СРСР «О местной (гражданской) противовоздушной обороне Москвы, Ленинграда, Баку и Киева» від 20 червня 1937 р. було визначено нові заходи з посилення МППО, зокрема безпосереднє керівництво нею в цих містах покладалося на місцеві органи влади – Ради депутатів трудящих, а до складу виконкомів міських Рад цих міст введені посади заступників голів виконкомів Рад депутатів трудящих з МППО [8].

У зв'язку з місцевим характером діяльності органів та сил МППО та підготовкою до війни постановою РадНарКому СРСР від 7 жовтня 1940 р. керівництво МППО було передане Наркомату внутрішніх справ СРСР, у складі якого було створене Головне управління МППО.

На початку 1941 р. були завершені створення та підготовка служб МППО: оповіщення і зв'язку, медико-санітарної, охорони порядку і безпеки, сховищ, транспортної, торгівлі та громадського харчування, водопостачання та каналізації, відновлення будівель, доріг і мостів, світломаскування. Вони створювалися на базі відповідних підприємств та організацій міських органів влади і забезпечувались фахівцями, значними матеріально-технічними ресурсами. Усі міські підприємства в зоні можливого нападу були об'єктами МППО, а на особливо важливих об'єктах були введені штатні посади заступників директорів підприємств з МППО. Все населення у цій зоні мало уявлення про способи захисту від засобів нападу з повітря.

22 червня 1941 р. усі штаби, служби та сили МППО були приведені в бойову готовність. За постановою РадНарКому СРСР «О всеобщей

обязательной подготовке населения к противовоздушной обороне» від 2 липня 1941 р. всі громадяни країни мали оволодіти необхідними знаннями з МППО та входити до груп самозахисту житлових будинків, закладів та підприємств, положення про які затвердило МВС СРСР 3 липня 1941 р.

За роки Другої світової війни дільничі формування були реорганізовані в міські військові частини МППО, зростає кількість інженерно-протихімічних військових частин. МППО зробила суттєвий внесок у захист населення та народного господарства від нальотів авіації, було послаблено руйнівний вплив повітряних сил противника на тилову територію країни, а у низці випадків здійснено відбиття атак сухопутних частин противника на міста. За цей час МППО з локальної перетворилась у загальнодержавну систему захисту тилу країни і стала важливим елементом обороноздатності держави.

У повоєнні роки удосконалення МППО тривало. 31 жовтня 1949 р. Рада Міністрів СРСР затвердила Положення про МППО СРСР, а 16 травня 1951 р. постановою Ради Міністрів СРСР Головне управління МППО було перетворене в Головне управління служби МППО [9; 119].

У цей період з'являються міжнародні документи щодо захисту цивільного населення, зокрема 4-та Женевська Конвенція «Про захист цивільного населення під час війни», прийнята 12 серпня 1949 р. Її 6-й розділ присвячений Цивільній обороні [5, с. 139]. Зокрема, подається визначення і сфера застосування: «Цивільна оборона (далі – ЦО) – це виконання деяких або всіх названих нижче гуманітарних завдань, спрямованих на захист цивільного населення від небезпеки і допомога йому в усуненні безпосередніх наслідків воєнних дій або лиха, а також створення умов, необхідних для його виживання. Такими завданнями є: оповіщення; евакуація; надання сховищ та їх обладнання; проведення заходів із світломаскування; рятувальні роботи; медичне обслуговування, у тому числі перша медична допомога, а також релігійна допомога; боротьба з пожежами; виявлення та визначення небезпечних районів; дезактивація та інші подібні заходи захисту; термінове надання житла та постачання; термінова допомога у встановленні та підтримці порядку в районах лиха; термінове поновлення роботи необхідних комунальних служб; термінове поховання трупів; допомога у збереженні об'єктів, вкрай необхідних для виживання; додаткова діяльність, що є необхідною для здійснення будь-якого з вищенаведених завдань, а також планування і організація та інші» [5, с. 139–140].

З появою ядерної зброї у 1956 р. вийшло нове Положення про МППО СРСР, яким були уточнені цілі, завдання та її організаційна структура, а також основні заходи, що мали проводитися на території країни, роль та місце військ МППО, формувань МППО та груп самозахисту, порядок підготовки кадрів та населення в системі МППО, обов'язки міністерств і відомств [10]. Система МППО визначалась системою загальнодержавних оборонних заходів, що здійснюються з метою захисту населення від ядерної зброї і сучасних засобів ураження, створення умов, що забезпечують надійність роботи об'єктів народного господарства в умовах нападу з повітря, надання допомоги

потерпілим і проведення рятувальних та невідкладних аварійно-відновлювальних робіт в зонах ураження. Важливо, що МППО організовувалась на території усєї країни [6]. Крім того, були переглянуті способи захисту населення та об'єктів народного господарства, передбачено створення мобілізаційних фондів тощо [7, с. 331].

МППО відповідала за організацію підготовки населення країни з протиповітряного, протиатомного, протибактеріологічного і протихімічного захисту. Начальником МППО залишався Міністр внутрішніх справ СРСР. Начальниками МППО в республіках були Міністри внутрішніх справ, але загальне керівництво проведенням заходів МППО покладалося на Ради міністрів республік, а в областях, містах і районах, в міністерствах і відомствах – на виконкоми Рад депутатів трудящих, міністерства і відомства.

Розповсюдження ядерної зброї і створення ракетних засобів її доставки призвели до змін воєнних доктрин ядерних країн, а проблема захисту населення і територій від зброї масового знищення набула актуальності. У 1961 р. було прийнято рішення про реорганізацію МППО в ЦО СРСР.

Положення «О Гражданской обороне СССР» від 13 липня 1961 р. визначило створення системи загальнодержавних оборонних заходів, які проводилися в мирний та воєнний час, і мали забезпечувати захист населення та народного господарства від ракетно-ядерної, хімічної, бактеріологічної зброї, підвищення функціонування об'єктів народного господарства, проведення рятувальних та інших невідкладних аварійно-відновлювальних робіт у всій країні. Загальне керівництво ЦО покладено на Раду Міністрів СРСР. Для безпосереднього керівництва введено посаду Начальника ЦО СРСР. Також були визначені зміст роботи усіх ланок ЦО, основні права та обов'язки посадових осіб в системі ЦО, розроблені основи управління.

В якості основного способу захисту населення планувалось його розосередження та евакуація. Передбачалось забезпечення сховищами людей, що залишаються у містах після евакуації та розосередження, накопичення засобів індивідуального захисту (протигазів, респіраторів, протипилових тканинних масок тощо) [7, с. 331].

Від МППО ЦО відрізнялась тим, що система захисних заходів ЦО мала забезпечувати захист населення і територій від факторів ураження зброєю масового знищення; розширювалося коло завдань, що мала вирішувати ЦО, враховуючи створення умов для роботи промисловості у воєнний час та забезпечення всім необхідним громадян, що вижили в ядерній війні; поновому постало завдання з ліквідації наслідків нападу противника у вигляді масових руйнувань, що передбачало надання допомоги сотням тисяч потерпілих; заходам ЦО був наданий загальнодержавний і загальнонародний характер, вони планувалися та реалізовувалися на всій території країни та стосувалися кожного громадянина і кожного колективу [6].

У стратегічному плані перед ЦО стояло завдання спільно з системою активного ППО країни протистояти в майбутній війні концепції «неприйнятних збитків», тобто, що для нанесення поразки супротивнику в

ядерній війні достатньо знищити 25–30% його населення та 50–70% виробничих потужностей, сконцентрованих у найбільших містах.

Концепція ЦО СРСР у 1960-ті рр. зводилась до того, що був прийнятий принцип диференційованого комплексного підходу до захисту населення, згідно з яким у мирний час будувались сховища для найбільшої працюючої зміни підприємств, які повинні були продовжувати роботу у воєнний час в категоризованих містах. Такі сховища були необхідні приблизно для 15 млн. осіб, інша частина міського населення підлягала евакуації у заміську зону.

В заміській зоні передбачалось створення фонду протирадіаційних укриттів для місцевого та евакуйованого населення. Організація підвезення працюючих змін в категоризовані міста покладалась на органи ЦО. Особлива увага приділялась питанням захисту джерел води, продовольства, фуражу, сільськогосподарських тварин. У разі застосування зброї масового ураження повинні були організовуватись рятувальні роботи в зонах ураження.

Через загострення міжнародної обстановки (1970-ті рр.) внесені зміни до структури органів управління ЦО (створені відомчі структури, збільшена кількість штабів ЦО), велась робота з організації евакозаходів, збільшувались запаси засобів індивідуального захисту, кількість захисних споруд, вирішувались питання пристосування під захисні споруди метрополітенів, збільшено кількість військових частин ЦО, чисельність і кількість невоєнізованих формувань. Також була організована підготовка населення за 19-годинною програмою, а навчання населення способам захисту від зброї масового знищення визначалось як загальне та обов'язкове [7, с. 332].

З вересня 1971 р. безпосереднє керівництво системою ЦО передане військовому відомству. А 18 березня 1976 р. Постановою ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР введено в дію нове Положення «О гражданской обороне СССР», згідно з яким, ЦО СРСР є складовою частиною загальнодержавних оборонних заходів, спрямованих на захист населення від зброї масового ураження та інших засобів супротивника. Всі заходи ЦО вперше передбачалось здійснювати узгоджено з іншими заходами оборонного характеру. ЦО виводилась на рівень збройного захисту [7, с. 332].

Організаційна структура ЦО СРСР визначалась загальнодержавним та політико-адміністративним устроєм, можливим характером НС, що виникають у мирний і воєнний час, та покладеними на неї завданнями. Уся практична діяльність ЦО в республіках, містах, районах і на об'єктах народного господарства здійснювалася під керівництвом виконкомів Рад народних депутатів, а також органів військового управління. Безпосереднє керівництво ЦО в республіках, областях, містах, міських і сільських районах здійснювалося головами Рад народних депутатів, які були начальниками ЦО.

ЦО була організована за територіально-виробничим принципом і спиралася на матеріальні та людські ресурси всієї країни. Територіальний принцип організації означав, що поза відомчою належністю ЦО об'єктів народного господарства організаційно входило до структури ЦО відповідних республік, областей, міст, районів, на території яких вони розміщені.

Виробничий принцип організації полягав у тому, що ЦО об'єктів народного господарства також організаційно входила до структури ЦО відповідних міністерств, відомств, керівники яких несли повну відповідальність за стан ЦО в них. Також організація ЦО передбачала поєднання централізованого та децентралізованого управління силами та засобами [6]. У 1976 р. урядом прийнято рішення про покладення на ЦО СРСР завдання з підвищення стійкості функціонування народного господарства у воєнний час [7, с. 333].

У 1979–1980-х рр. існували 4 загальносоюзні служби ЦО – медична, захисту тварин і рослин, охорони суспільного порядку та протипожежна. У 1980 р. Радою оборони СРСР був затверджений План ЦО СРСР [10].

За цей час на території СРСР здійснено ряд організаційних, інженерно-технічних й інших заходів. Але орієнтація ЦО загалом на вирішення завдань воєнного часу об'єктивно призводила до однобокості її розвитку. Так, аварія на Чорнобильській АЕС засвідчила, що ЦО не готова до вирішення завдань щодо захисту населення та територій від НС техногенного характеру.

У зв'язку з цим постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «О мерах по коренной перестройке системы Гражданской обороны, повышению боеготовности химических и инженерных войск» від 30 липня 1987 р. прийнято рішення покласти на ЦО завдання щодо захисту населення в мирний час від наслідків НС, зумовлених стихійними лихами, великими аваріями і катастрофами, та проведення рятувальних та інших робіт під час їх ліквідації, та функції щодо підготовки населення до дій в НС [7, с. 333].

Уроки чорнобильської катастрофи призвели до розуміння необхідності вирішення питань попередження НС природного та техногенного характеру та ліквідації їх наслідків на державному рівні, створення в країні державної системи захисту населення і територій від НС. Трагедія Спітакського землетрусу (1988 р.) у Вірменії змусила форсувати прийняття рішень з цих проблем, спрямованих на підвищення ефективності забезпечення безпеки життєдіяльності населення [7, с. 310].

У середині 1989 р. Верховною Радою СРСР було прийняте рішення про створення в структурі Уряду СРСР спеціального органу – Державної комісії Кабінету Міністрів СРСР з надзвичайних ситуацій, а також комісії з надзвичайних ситуацій при Радах міністрів республік, виконкомах обласних, міських Рад народних депутатів для організації робіт з ліквідації наслідків стихійних лих, аварій (катастроф), забезпечення постійної готовності органів управління і сил до ведення цих робіт, а також для здійснення контролю за розробкою та реалізацією заходів із запобігання НС у мирний час. Вони працювали під керівництвом відповідних радянських органів, комісій з НС, а також урядових комісій, що створювалися для розслідування причин і ліквідації наслідків особливо великих аварій (катастроф) або стихійних лих. Робота комісій організовувалась у взаємодії з органами ЦО, МВС, КДБ, військового командування та організаціями державного нагляду і контролю. При них на базі штабів та служб ЦО створювався постійний робочий орган. Рішення комісій з НС під час НС були обов'язковими для виконання всіма

організаціями й підприємствами, розташованими на відповідній території.

Постановою Ради Міністрів СРСР від 15 грудня 1990 р. була створена державна система із запобігання НС і дій в них, яка об'єднала органи управління, сили і засоби, до компетенції яких входили завдання щодо захисту населення і територій від НС природного та техногенного характеру. Створені Комісія та Система існували до розпаду СРСР [6].

14 листопада 1991 р. Державною Радою СРСР прийняте рішення про передачу військових органів управління і військ ЦО у відання суверенних республік [7, с. 333]. У кінці ХХ ст. дійшли висновку, що для успішної боротьби з небезпечними природними явищами, техногенними та екологічними катастрофами потрібна цілеспрямована державна політика. Не залишалась осторонь цих змін і Україна, яка після розпаду СРСР у 1991 р. здобула незалежність. У наступних наукових розвідках плануємо дослідити історію розвитку державного управління України періоду доби незалежності.

Отже, в ході розвитку цивілізації, внаслідок значних змін, які відбулися завдяки розвитку промисловості, збільшилась кількість існуючих і з'явилися нові загрози і небезпеки, в результаті чого зросла роль держави у сфері запобігання та ліквідації НС. Поява в ході Першої світової війни бойової авіації та високотоксичної хімічної зброї стала передумовою виникнення та запровадження заходів МППО. Розвиток науки і техніки та відкриття, що призвели до появи ядерної зброї та засобів її доставки на початку 1960-х рр. призвели до реформування МППО в систему ЦО і поширення заходів ЦО не лише на захист населення і територій від НС воєнного характеру, але й на ліквідацію наслідків НС природного і техногенного характеру. Зростання кількості і важкості наслідків техногенних аварій і стихійних лих, негативні наслідки яких впливали не лише на постраждалі регіони, а й на світ загалом призвело до переорієнтації державних заходів на НС техногенного і природного характеру і спрямування заходів ЦО на мирний період.

Таким чином, у 1990-х рр. розпочався перехід до системи цивільного захисту населення і територій від НС техногенного, природного та воєнного характеру, розвиток якої продовжується.

Список використаних джерел

1. Древние цивилизации / С. С. Аверинцев, В. П. Алексеев, В. Г. Ардзинба и др. ; под общ. ред. Г. М. Бонгард-Левина. – М. : Мысль, 1989. – 479 с.
2. Рожков А. Історія боротьби з вогнем / А. Рожков. – Режим доступу : <http://firehelp.org.ua/child/child0002.html>.
3. История пожарной охраны. – Режим доступа : <http://fire01.narod.ru/content/hist/hist-ind.htm>.
4. Горелова Л. Е. Чума в Москве (1771–1773 гг.) / Л. Е. Горелова. – Режим доступа : http://gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/Gorel_ChumaMosk.php.
5. Порядочний Л. В. Безпека в надзвичайних ситуаціях та цивільна оборона : навч. посіб. / Л. В. Порядочний, В. М. Заплатинський. – К. : Київ. нац. торгов.-екон. ун-т, 2003. – 301 с.

6. Предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций : учеб. пособие / под общ. ред. Ю. В. Воробьева. – М. : Издательская фирма «Крук», 2002. – 368 с.
7. Акимов В. А. Катастрофы и безопасность / В. А. Акимов, В. А. Владимиров, В. И. Измалков. – М. : Деловой экспресс, 2006. – 392 с.
8. История гражданской обороны. – Режим доступа : <http://www.himvoiska.narod.ru/GOhistory.html>.
9. От МППО к гражданской защите. – М. : УРСС, 1998. – 334 с.
10. Исторический портал. – Режим доступа : <http://www.history.perm.ru/modules/news/article.php?storyid=278>.

References

1. Drevniye tsivilizatsii / S. S. Averintsev, V. P. Alekseyev, V. G. Ardzinba i dr. ; pod obshch. red. G. M. Bongard-Levina. – М. : Mysl, 1989. – 479 s.
2. Rozhkov A. Istoriya borot'by z vohnem / A. Rozhkov. – Rezhym dostupa : <http://firehelp.org.ua/child/child0002.html>.
3. Istoriya pozharnoy okhrany. – Rezhim dostupa : <http://fire01.narod.ru/content/hist/hist-ind.htm>.
4. Gorelova L. Ye. Chuma v Moskve (1771–1773 gg.) / L. Ye. Gorelova. – Rezhim dostupa : http://gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/Gorel_ChumaMosk.php.
5. Poryadochnyy L. V. Bezpeka v nadzvychnykh sytuatsiyakh ta tsyvil'na oborona : navch. posib. / L. V. Poryadochnyy, V. M. Zaplatyns'kyu. – К. : Kyiv. nats. torhov.-ekon. un-t, 2003. – 301 s.
6. Preduprezhdeniye i likvidatsiya chrezvychnykh situatsiy : ucheb. posobiye / pod obshch. red. YU. V. Vorob'yeva. – М. : Izdatel'skaya firma «Kruk», 2002. – 368 s.
7. Akimov V. A. Katastrofy i bezopastnost' / V. A. Akimov, V. A. Vladimirov, V. I. Izmailkov. – М. : Delovoy ekspress, 2006. – 392 s.
8. Istoriya grazhdanskoj oborony. – Rezhim dostupa : <http://www.himvoiska.narod.ru/GOhistory.html>.
9. Ot MPPO k grazhdanskoj zashchite. – М. : URSS, 1998. – 334 s.
10. Istoricheskiy portal. – Rezhim dostupa : <http://www.history.perm.ru/modules/news/article.php?storyid=278>.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2017 р.

**Т. Д. Чубина,
О. А. Спиркина,
А. С. Чубина**

Государственное управление Украины в условиях чрезвычайных ситуаций: история развития (до периода независимости)

Рассмотрена история развития государственного управления Украины как составляющей Российской империи и СССР в условиях чрезвычайных ситуаций до периода независимости. Обращается особенное внимание на ведущую роль государства и его органов управления в борьбе с последствиями чрезвычайных ситуаций. Объясняется цель образования, роль и задания гражданской обороны. Цель статьи – показать закономерный исторический процесс переориентации государственных мероприятий на чрезвычайные

ситуации техногенного и природного характера и направление мероприятий гражданской обороны на мирный период. На основе общенаучных методов (анализ, синтез, описание, объяснение) была достигнута цель и реализованы задания.

Ключевые слова: государственное управление, ведущая роль, государство, государственные мероприятия, чрезвычайные ситуации, гражданская оборона, независимость.

**T. D. Chubina,
O. O. Spirkina,
A. S. Chubina**

State administration of Ukraine under the conditions of emergency situations: history of development (till the period of independence)

The history of the development of the state administration of Ukraine as a part of Russian Empire and the USSR under the conditions of emergency situations till the period of independence is considered. Special attention is paid to the leading role of the state and its governing bodies in the fight against the consequences of emergency situations. The goal of formation, a role and tasks of civil defense are explained. The purpose of the article is to show a natural historical process of reorientation of the state measures to emergency situations of anthropogenic and natural character and the direction of civil defense measures to the period of peace. On the basis of the appliance of general scientific methods (analysis, synthesis, description, explanation) the goal is achieved and planned tasks are realized.

Key words: state administration, leading role, state, state measures, emergence situations, civil defense, independence.